

OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE ȘI PROVOCĂRI IMINENTE LEGATE DE PROCESUL DE ÎMBĂTRÂNIRE A POPULAȚIEI

Elena HRUȘCIOV, cercetător științific,
CCD, INCE

Summary. *In the article are analysed development opportunities related to demographic ageing process, besides the modification of age structure, ageing brings to changes in socio-economic development of the country, which give new challenges to the society. The research shows that Republic of Moldova is ageing rapidly and our society is not enough ready to cope with this process. Thus, decisive factors should be more interested to promote reforms in the pension system and ensure stability.*

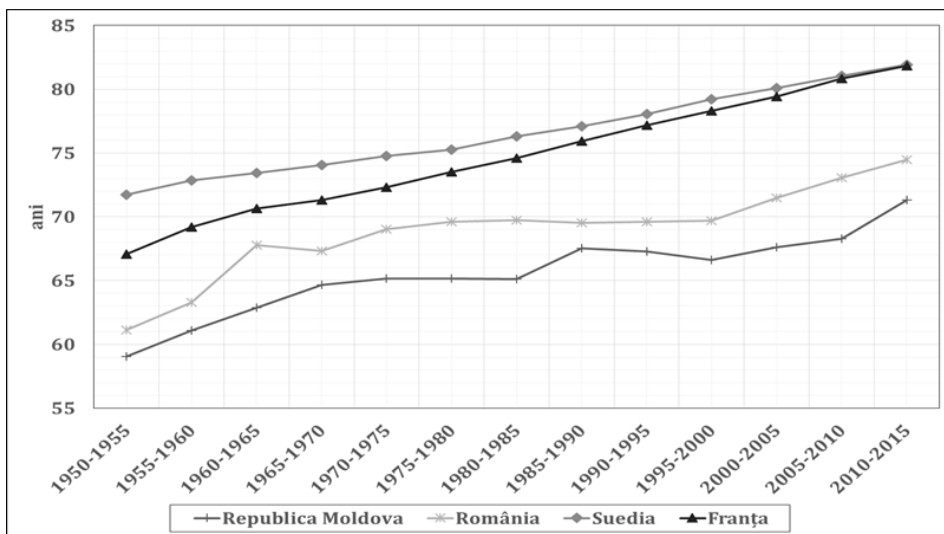
Keywords: *demographic aging, opportunities of demographic ageing, demographic dividend.*

Fenomenul mondial al îmbătrânirii demografice aduce o multitudine de provocări în ceea ce privește dezvoltarea socioeconomică și capacitatea comunităților de a asigura un nivel de trai decent pentru populația vârstnică. Factorii de decizie recunosc tot mai mult că politicile privind îmbătrânirea trebuie să abordeze întreaga societate și oameni de toate vârstele, iar îmbătrânirea globală trebuie să fie integrată într-un proces mai larg de dezvoltare.

Se estimează că numărul persoanelor de 65 de ani și peste se va tripla la nivel mondial în doar patru decenii de la nivelul actual, ajungând la aproape 1,5 miliarde până în anul 2050, din care 1,2 miliarde vor fi rezidenți în țările în curs de dezvoltare [1].

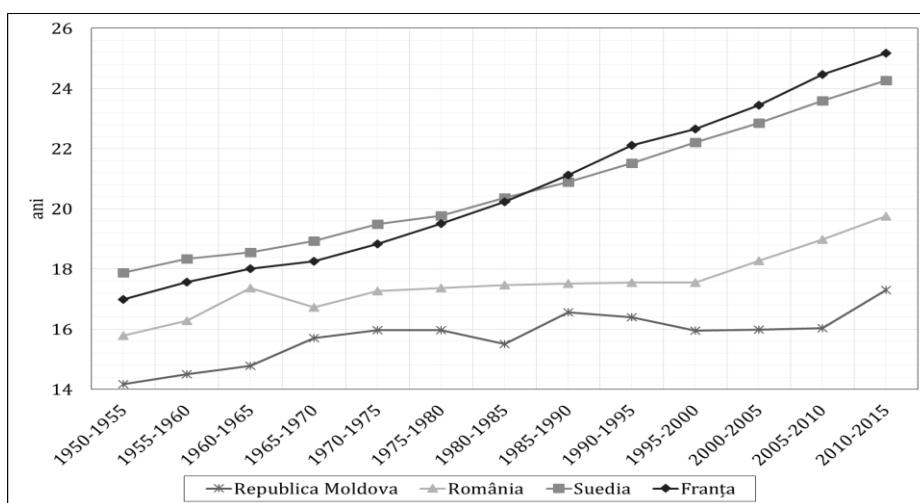
Îmbătrânirea populației este determinată de următorii factori:

- Creșterea speranței de viață: în marea majoritate a țărilor lumii oamenii trăiesc semnificativ mai mult decât în deceniile anterioare. Pe parcursul secolului curent, Diviziunea Națiunilor Unite pentru Populație proiectează creșterea speranței de viață până la 76 de ani. Dacă în anii 1950-1955 speranța de viață la naștere era în jurul a 60 de ani, în zilele noastre se poate spune cu certitudine că aceasta a evoluat semnificativ ajungând la 70 de ani și peste în cazul mai multor țări (*Fig.1a*). Aceeași diferență se observă în cazul speranței de viață la 60 de ani, spre exemplu dacă în Republica Moldova în perioada 1950-1955, aceasta era de 14,18 ani, atunci în 2010-2015 aceasta a crescut până la 17,31 ani, o diferență nu prea mare dar totuși în creștere (*Fig.1b*). La fel și în cazul speranței de viață la 80 de ani, în perioada 1950-1955 aceasta fiind de 4,98 ani, respectiv 6,15 în perioada 2010-2015 (*Fig.1c*).

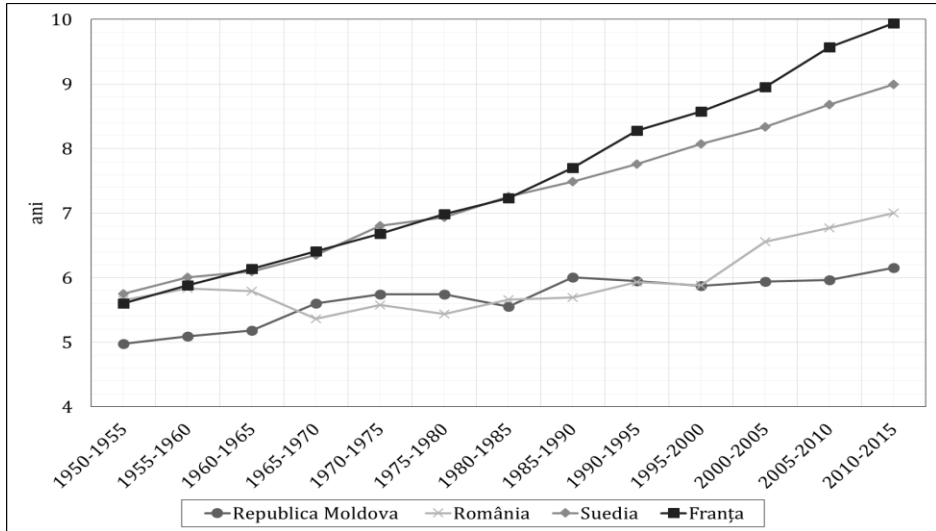
Fig 1a. Speranța de viață la naștere, Republica Moldova în comparație cu țările selectate, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality/>

Fig 1b. Speranța de viață la 60 de ani, Republica Moldova în comparație cu țările selectate, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality/>

Fig 1c. Speranța de viață la 80 de ani, Republica Moldova în comparație cu țările selectate, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality>

Scăderea fertilității. Rata totală de fertilitate din lume a scăzut de la 5 copii la o femeie în 1950 la aproximativ 2,5 astăzi, și se estimează că va continua să scadă până la aproximativ 2,2 până în 2050. Pentru Republica Moldova rata totală de fertilitate a scăzut de la 3,5 copii per femeie în perioada 1950-1955 la 1,4 copii per femeie în anul 2002 (valoarea minimă). Cercetările în domeniu demonstrează că menținerea ratei totale de fertilitate la un nivel mai scăzut decât cel de înlocuire a generațiilor contribuie la îmbătrânirea populației, scăderea efectivului forței de muncă și numărului populației [2].

- Îmbătrânirea generațiilor numeroase de copii născuți după cel de-al Doilea Război Mondial au dus la ponderi înalte ale persoanelor în vârstă.

O altă tendință proeminentă a îmbătrânirii populației este "comprimarea morbidității". Tehnologiile anti-îmbătrânire, medicamentele pentru îmbunătățirea memoriei, tehnologiile noi – toate au dus nu numai la creșterea speranței de viață a oamenilor, dar și la o viață mai sănătoasă la o vârstă înaintată. Îmbătrânirea populației poate fi văzută ca un succes uman – triumful sănătății publice, a progreselor medicale, precum și dezvoltarea economică, care a dus la scăderea bolilor și leziunilor ce au limitat speranța de viață umană timp de milenii [3]. Crește și potențialul de muncă a persoanelor vârstnice. Se poate anticipa în mod rezonabil că, în deceniile următoare, numărul angajaților va fi în creștere în mod semnificativ, în special în rândul celor ce nu muncesc manual. Astfel, persoanele vor fi capabile să lucreze în mod productiv la vârste mult mai târzii decât în prezent.

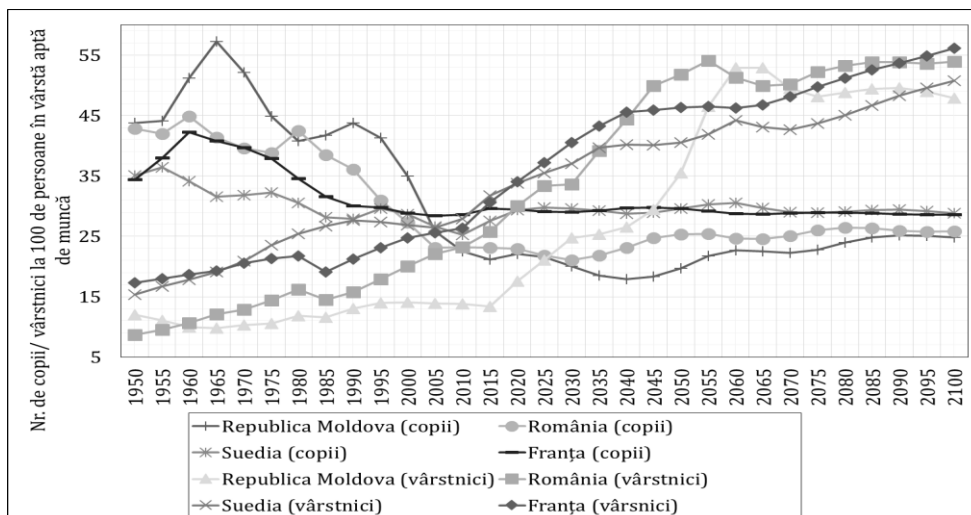
Modificarea structurilor de vârstă duce la implicații pentru creșterea economică, dar, în același timp, creează și ferestre pentru potențialul de dezvoltare. Măsurile și politicile necesare luate mult în avans pot contracara consecințele negative ale procesului de îmbătrânire prin utilizarea a două dividende demografice, care apar ca rezultat al tranziției demografice. Nivelul profiturilor din

primul dividend depinde de productivitatea populației, ce este determinată în principal de calitatea educației, practicile de angajare, sănătate, precum și politicile de pensionare, printre altele, în timp ce beneficiile potențiale ale celui de-al doilea dividend depinde de cât de bine societatea are grijă de populația vârstnică.

Dividendele demografice apar ca urmare a schimbării structurii pe vârste a populației în timpul tranziției demografice. Primul dividend apare într-un stadiu incipient al tranziției demografice, atunci când scăderea ratei fertilității duce la diminuarea ponderii populației tinere în totalul populației și raportului de dependență, în timp ce forța de muncă crește mai rapid pentru o anumită perioadă de timp. În așa mod, venitul pe cap de locuitor crește într-un ritm mai rapid datorită eliberării resurselor pentru investiții în dezvoltarea economică [4].

Primul dividend demografic este evidențiat prin mai multe considerente.

- Oferta de muncă, care apare în urma schimbărilor în structura pe vârste a populației în timpul tranziției demografice. Efectul îmbătrânirii generației baby boom-ului este destul de proeminent, în special în grupa de vârstă 20-54 ani, când aceasta contribuie activ la oferta de muncă, în cazul în care capacitățile pieței muncii permit creșterea producției pe cap de locuitor. De asemenea, și contribuția femeilor crește destul de mult. În zilele noastre se observă scăderea fertilității în familiile unde tot mai multe femei tind să fie mai bine educate, ceea ce duce la creșterea participării și productivității acestora pe piața muncii.
- Economiile contribuie, de asemenea, la creșterea economică. Generațiile tinere și cele în vârstă tind să consume mai mult decât produc, astfel influențând economia într-un mod consumator, decât a-și da aportul la progresul economiei. Populația aptă de muncă totuși, are tendința de a economisi mai mult (în special la vârsta de 40 până la 65 de ani) și au un nivel mai ridicat al producției economice. Ca urmare, atunci când generațiile numeroase ajung la aceste vârste, contribuțiile lor influențează economiile naționale în creștere. Aceste efecte nu funcționează în mod automat, totul depinde de politicile adecvate întru realizarea lor.
- Investițiile în capitalul uman este o altă caracteristică esențială observată în timpul tranziției, prin reducerea mortalității și creșterea speranței de viață. În zilele noastre oamenii trăiesc mai mult și mai sănătos, ceea ce a schimbat comportamentul lor pe parcursul vieții. Educația este cea care conduce dezvoltarea economică, astfel, oamenii dedică mai mult timp educației, intrând pe piața forței de muncă mai târziu, ceea ce-i fac mai productivi și cu câștiguri mai mari. În America Latină, de exemplu, persoanele economic active cu studii superioare câștigă aproximativ cu 50% mai mult comparativ cu cei care nu au studii formale, în rezultat și primele lor sunt la fel de mari – cu 200% pentru persoanele cu studii superioare finalizate (o medie de 17 ani de școlarizare) [5].

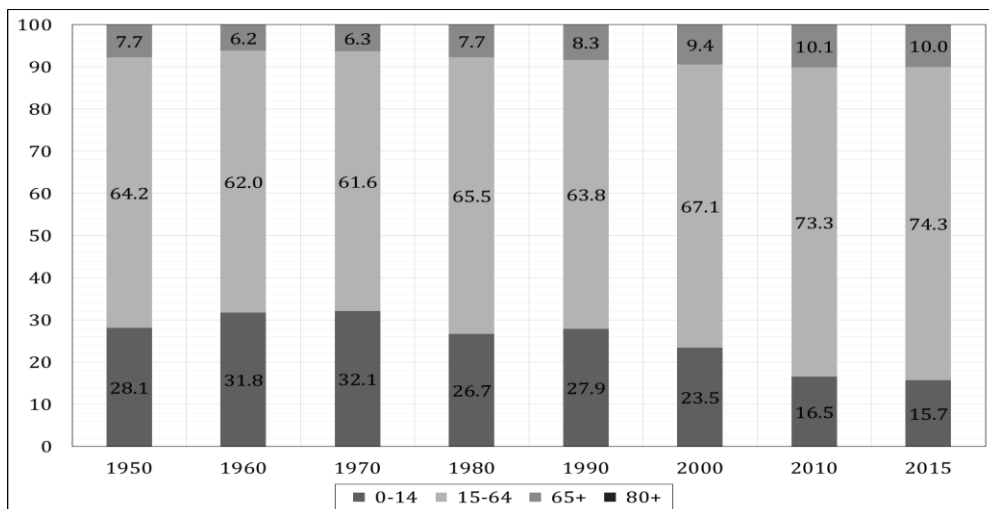
Fig.3. Rata de dependență prin copii și vârstnici, Republica Moldova în comparație cu România, anii 1950-2100

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/SpecialAggregates/EconomicTrading/>

Odată cu dezvoltarea economiei, în mai multe țări din Europa de Est se observă o scădere semnificativă a ratei de dependență prin copii (*child dependency ratio*) (Fig.3), o scădere practic dublă- de la 43,74% la 21,17% în perioada 1950-2015 pentru Republica Moldova, în timp ce ratele de dependență prin vârstnici (*old-age dependency ratios*) au început să crească semnificativ pentru majoritatea țărilor din Europa de Est, mai puțin, dar totuși evidențiat în țara noastră: de la 12,02% la 13,40% pentru aceeași perioadă.

Al doilea dividend demografic este determinat prin acumularea de avere și legătura acesteia cu îmbătrânirea populației, deoarece acest fenomen duce la creșterea cererii de resurse care rezultă din cursul vieții extinse. Avera poate fi acumulată prin transferuri de la programele de pensii, din sprijinul familial la vârsta înaintată sau din capitalul salvat pe parcursul anilor activi economic, care poate fi utilizată ca o sursă de venit în timpul pensionării. Creșterea semnificativă a supraviețuirii până la cele mai înaintate vârste, în anumite condiții, poate să aducă o schimbare în comportamentul economic al oamenilor, „forțând” să consume mai puțin și să economisească mai mult sau să muncească mai mult și o perioadă mai lungă, să economisească mai mult, fără reducerea consumului de bunuri obișnuit [6].

Provocări ale îmbătrânirii populației. Îmbătrânirea ridică probleme sociale și economice semnificative atât la nivel individual, cât și la nivelul societății, provocând schimbări substanțiale pentru dezvoltarea economică, fiind unul dintre cele mai importante procese demografice ce generează dinamica populației. În Republica Moldova acest fenomen este rezultatul scăderii natalității și redistribuirii procentuale a grupurilor de vârstă în totalul populației (Fig.4). În țările economic dezvoltate, îmbătrânirea demografică se datorează creșterii semnificative a speranței de viață la vârstele înaintate, ceea ce nu este specific pentru Republica Moldova.

Fig.4. Populația pe grupe de vârstă, Republica Moldova, %, 1950-2015

Sursa: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Probabilistic/Population>

În țara noastră, ponderea populației de 65 de ani și peste a crescut în comparație cu anul 1950, care era de doar 7,7%, ajungând în 2015 la 10,0%. Astfel, ritmul schimbărilor demografice și nivelurile mai scăzute de avansare economică duc la apariția provocărilor și mai mari ale procesului de îmbătrânire a populației.

Schimbarea structurii de vârstă a populației va avea ca rezultat diminuarea proporțiilor persoanelor cu vârstă aptă de muncă, fapt ce ar amenința dezvoltarea economică, care, la rândul ei, depinde foarte mult de mărimea și calitatea forței de muncă. O soluție ar fi implementarea politicilor privind această problemă prin promovarea ocupării forței de muncă în rândul lucrătorilor în vârstă (îmbătrânirea activă), creșterea participării forței de muncă în rândul femeilor, și (re) integrarea persoanelor cu handicap pe piața muncii [7]. Cu toate acestea, promovarea ocupării forței de muncă trebuie să fie precedată de progresele pe piața forței de muncă în sine. Capacitatea și condițiile acesteia sunt esențiale în acomodarea creșterii potențiale pe partea ofertei, acest lucru fiind aplicat în țările în curs de dezvoltare.

O altă provocare ar fi presiunile asupra sistemului de pensii, odată cu creșterea ponderii persoanelor în vârstă și scăderea populației aptă de muncă, îndeosebi a grupei de vârstă de 15-64 de ani, este necesar punerea în aplicare a unor scheme eficiente de pensii, ce ar asigura standardul de viață adecvat pentru persoanele în vârstă.

Sănătatea și îngrijirea pe termen lung este o altă provocare majoră pentru societățile în curs de îmbătrânire. Țările din întreaga lume au fost și sunt supuse tranziției demografice, iar împreună cu tranziția epidemiologică, unde prevalența bolilor infecțioase este înlocuită cu o mai mare abundență de către bolile netransmisibile (cronice), necesită facilitarea creșterii cererii de sănătate de calitate la prețuri accesibile și de îngrijire pe termen lung. În țările în curs de dezvoltare, inclusiv Republica Moldova, se experimentează costuri mari, deoarece numărul bolilor infecțioase este încă ridicat, la fel și al celor cronice, astfel, în contextul îmbătrânirii populației, aceasta tinde să aducă presiuni suplimentare [8]. Republica

Moldova are posibilitatea de a face uz de fereastra de oportunitate și de a valorifica dividendul demografic.

Creșterea ponderii persoanelor vârstnice în structura populației, modificarea, păstrarea și valorificarea capacităților lor funcționale deschid noi posibilități pentru acest grup al populației din punctul de vedere al activității economice, sociale, culturale și spirituale. Se știe însă că îmbătrânirea populației implică și un șir de dificultăți, legate de asigurarea stabilității financiare a sistemelor de asigurare cu pensii, de creșterea cheltuielilor pentru asistența medicală, precum și de crearea condițiilor pentru valorificarea potențialului persoanelor vârstnice. Soluția ar fi menținerea persoanelor vârstnice în activitate, fie că este vorba despre viața profesională, fie de alte activități în cadrul comunității în care trăiesc.

Odată cu îmbătrânirea demografică, rolul persoanelor vârstnice în societate va crește, acest fapt ar trebui să trezească un interes față de această categorie de populație din partea factorilor decisivi întru promovarea reformelor în sistemul de pensionare, asigurarea stabilității și dezvoltării socioeconomice.

Referințe bibliografice

1. United Nations (UN) World Population Ageing 1950-2050. New York: UN, 2002.
2. Analiza Situației Populației în Republica Moldova, Coord. O. Gagauz. Chișinău, 2016.
3. Kinsella K., Phillips D. R. Global Aging: the Challenge of Success. În: Population Bulletin, 2005, Vol. 60, N. 1.
4. Lee R.D. and Mason, A. What is the Demographic Dividend? Finance and Development 43(3), 2006. p. 16-17.
5. Lee R.D. and Mason, A. Reform and Support Systems for the Elderly in Developing Countries: Capturing the Second Demographic Dividend. Genus 62(2), 2006. p. 11-35.
6. Carstensen L. The Influence of a Sense of Time on Human Development Science, Vol. 312, 2006.<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2790864/>
7. Zaidi A. Features and Challenges of Population ageing: The European Perspective. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research, 2008. http://www.euro.centre.org/data/1204800003_27721.pdf.
8. UNFPA and HelpAge International Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge. New York/London, 2012.